

**Спиридонова Любовь Владимировна,
Ньурба оройуонун А.Ф.Алексеев аатынан
Чуукаар орто оскулатын алын сүһүөх учуутала**

Төрдүс кылааска саха тылын урогун барыла

Уруок темата: Туохтуур бириэмэнэн, сирэйинэн, ахсаанынан уларыйыыта.

Сыала: Туохтуур бириэмэнэн, сирэйинэн, ахсаанынан уларыйар өйдөбүлүн ылалларыгар сөптөөх усулуобуйаны тэрийии.

О5о үөрэнэр соруга: Туохтуур бириэмэнэн уларыйыытын сыһыары суолтатынан булуу.

Уруок тиибэ: Үөрэнэр соругу туруоруу.

Уруок көрүнгэ: Бөлөбүнэн уонна уопсай үлэ.

Уруок хаамыыта:

Уруок этаптара	Учуутал дьарыга	Үөрэнээччи дьарыга	Түмүк ситиһии
1 этап-тэрээһин	Үтүө сарсыарданан, оболоор! Уруокка бэлэммит дуо?	Үтүө сарсыарданан! Үлэлиир миэстэлэрэ бэлэмин бэрэбиэркэлэнэллэр.	Үлэлиир миэстэни бэлэмнэнии.
2 этап- Урут барбыты чуолкайдааһын, билэр ньыманы туттуу.	Күһүн кэллэ. Кыһын күн хойут тахсар. Сотору саас буолуо. - Бу этиилэртэн туохтууру булун. - Туохтуур туһунан тугу билэбитий?	Дуоскаттан этиилэри ааһаллар. -Кэллэ, тахсар, ааһар. - Предмет тугу гынарын көрдөрөр. -Тугу гынар? Хайыыр? диэн ыйытыыларга хоруйдуур. - Сирэйинэн, ахсаанынан уларыйар.	Уопсай үлэ Сатаан истии; ылбыт билиини туһаныы; чопчу эппиэти биэри

<p>3 этап- Өйдөбүлү үөскэтэр түгэн.</p>	<p>Карточкалары түнэтии.</p> <p>- Бэриллибит карточкаларга баар тыллары суолталарынан бөлөхтөргө араарын.</p> <p>1.Барбыта, кириэ, олорор, куоппута, сылдыар, оноробун.</p> <p>2.Турар, үүрбүтэ, отоннуо, сытар, сыппыта, ыллыыгын.</p> <p>3. алдыаммыта, маньыр, кэлиэ, хайыһардыыр, атаарбыта, суруйуо.</p>	<p>Бөлөбүнэн үлэлиллэр.</p> <p>Бэриллибит тыллары бөлөхтөргө араараллар.</p>	<p>Бэйэ-бэйэни өйдөөн истиһии, бииргэ үлэлээһин;_</p> <p>Санааны этэ үөрэнии;</p> <p>Сүбэлэхэн, өйдөһөн, бииргэ алтыһан үлэлээһин.(К)</p>
<p>4 этап - Үөрэнэр соругу толоруу</p>	<p>Оболор, билигин үлэбитин көрүнүөхпүт, ким хайдах наардаабытын.</p> <p>- Тыллары тобо маннык араардыгыт?</p> <p>-Сыһыарыылар туох уратылаахтарый?</p> <p>-Тыл суолтата, ис хоһооно уларыйда дуо?</p> <p>- Оччобо бүгүнкү уруокка биһиги тугу үөрэтиэхпитий?</p>	<p>Бөлөхтөн биирдии обо тахсан көмүскүүр.</p> <p>Оболор тыллары хайдах наардаабыттарын кэпсириллэр.</p> <p>- (Сыһыарыыларынан араардыбыт.)</p> <p>- (Тыл сыһыарыылар уларыйдабына, туохтуур хаһан буолбутун көрдөрөр эбит.)</p> <p>- (Туохтуур бириэмэнэн уларыйытын сыһыары суолтатынан булууга үөрэниэхпит.)</p>	<p>Санааны сааһылаан этэ үөрэнии;</p> <p>Бэйэ-бэйэни өйдөөн истиһии;</p> <p>Учуутал көмөтүнэн уруок сыалын-соругун туруора үөрэнии. (Р)</p>
<p>5 этап – Соругу быһаарыы.</p>	<p>Билигин маннык тыллары ырытан</p>		<p>тус санаатын</p>

<p>Оонньуу: «Таай». Биир о5о хамсанан тугу эрэ онгорон көрдөрөр, ону табаарына таайар.</p>	<p>көрүө5үң. Дуоска5а суруллубут тыллар: Аа5ыа, суруйар, кэпсээбитэ – хаһан буолбутуй? - Буола илик, буола турар, буолан бүппүт – бу аата туохтуурдар тугунан уларыдылар? - Билигин сынньана таарыйа оонньуу оонньооххут. Оонньууну бол5омтолоохтук истэбит уонна көрөбүт. (оонньууну быһаарыы) - О5олор этиилэригэр туох уратыны иһиттигит? - Тылга сыһыарыы хайдах уларыйда? - Сөп, маладьыастар! - Аны билигин ити туохтуурдары кини</p>	<p>Аа5ыа диэн өссө буола илик. Суруйар – билигин буола турар. Кэпсээбитэ – буолан бүппүт. - Бириэмэнэн уларыйда. С.79 схеманан үлэ. Түмүк: Үс бириэмэнэн уларыаллар эбит. Эн суруйа5ын, эн сүүрэ5ин ... Ону толорор о5о хатылаан иһэр: сөп, мин суруйабын, мин сүүрэбин... - Сыһыарыылар уларыдылар. - 5ын, -5ин ... -бын, -бин ... - Кини суруйар. Кини сүүрэр...</p>	<p>саабылаан этэр уонна бэйэтин санаатын туруулаһар(II) Кэпсэтэр кинини сэнгээрэр, санаатын бол5ойон истэр, ылынар, ыйытыы бизэрэр. (К) Үөрэтэр тема5а интэриэстээх.</p>
--	---	---	--

	<p>диэн тылы кытта ситимниэбин эрэ.</p> <p>-Бу ооньуубутун түмүктээн схемата онгоруобун эрэ бары көмөлөөн:</p> <p>Мин ____-бын</p> <p>Эн ____-5ын</p> <p>Кини ____-ар</p> <p>- Мин, эн, кини ханнык санга чааһа буолалларый?</p> <p>- Туохтуурбут өссө тугунан уларыйар эбитий?</p>	<p>Мин ____-бын</p> <p>Эн ____-5ын</p> <p>Кини ____-ар</p> <p>- Сирэй солбуйар аат.</p> <p>- Туохтуур сирэйинэн, ахсаанынан уларыйар эбит.</p>	<p>Схеманы онорор</p>
<p>6 этап - Хонтуруолланыы</p>	<p>- Инники дуоскаттан аахпыт этиилэрбит туохтуурдарын кэллэ, тахсар, аабар бириэмэлэрин быһаарын.</p> <p>- Эрч.200 (таабырыннар)</p> <p>-Эрч. 202.</p>	<p>Тэтэрээккэ үлэлиллэр.</p> <p>Куба туһунан, киниэхэ харыстабыллаахтык сыһыаннаһы туһунан кэпсэтиһии.</p>	

7 этап – Бэйэ үлэтин сыаналаны	Бэйэбит үлэбитин сыаналанабыт. (Илиистэри түнэтэр)	Сыаналаны: Мин туохтуурдары бириэмэнэн, сирэйинэн, ахсаанынан уларытабын: Сатыыбын – Табаарыһым көмөтүнэн – Сатаабарпын -	Бэйэ үлэтин сыаналаны, хонтуруолланы(Л)
8 этап. Түмүк.	- Хайдах үлэлээтим дии санаатын? - Бөлөх үлэтигэр хайдах кытыннын? Дь.үлэ с.81, эрч.203	Сыаналаны	Бэйэ санаатын сааһылаан этэ үөрэнии. Атын обону истии.